

P O L S K A   A K A D E M I A   N A U K
Z A K Ł A D   P A R A Z Y T O L O G I I

ACTA
PARASITOLOGICA
POLONICA

VOL. II

1954

W A R S Z A W A   1954/55

P A Ń S T W O W E   W Y D A W N I C T W O   N A U K O W E

KOMITET REDAKCYJNY

Prof. dr Jerzy Morzycki — Gdańsk
Prof. dr Witold Stefański, Członek Korespondent PAN — Warszawa
Prof. dr Wincenty L. Wiśniewski — Warszawa

REDAKTOR

Prof. dr Zdzisław Raabe — Warszawa

ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI:

ACTA PARASITOLOGICA POLONICA

Zakład Parazytologii Polskiej Akademii Nauk

W A R S Z A W A

ul. Grochowska 272

SPIS TREŚCI
СОДЕРЖАНИЕ
TABLE OF CONTENTS

40 lat pracy naukowej Profesora Doktora Nauk Witolda Stefańskiego	IX
Сороколетие научной работы Профессора Доктора Наук Витольда Стефанского	XV
Forty Years of the Scientific Work of Professor Witold Stefański, Doctor of Sciences	XXII
1. Alicja JEZIORAŃSKA	
Rozmieszczenie muchy domowej na terenie Warszawy w 1948 — 1950 r.	1
Размещение домашней мухи на территории Варшавы в 1949—1950 г.	14
The distribution of domestic fly in Warsaw area in 1949—1950.	15
2. Jadwiga GRABDA	
Les parasites internes du rat musqué — <i>Ondatra zibethica</i> (L.) des environs de Bydgoszcz (Pologne)	17
Pasożyty wewnętrzne piżmaka — <i>Ondatra zibethica</i> (L.) z okolic Bydgoszczy	37
Внутренние паразиты ондатры — <i>Ondatra zibethica</i> (L.) из окрестностей Быдгощи (Польша)	38
3. Jadwiga LACHMAJER	
O faunie komarów kłujących w Szczecinie.	39
O фауне кровососущих комаров в Щецине.	50
Notes of the fauna of stinging mosquitoes in Szczecin	51
4. Stanisław PATYK	
Zróżnicowanie odczynu śródskórno-powiekowego dla diagnozy hemonchozy u owiec i kóz	53
Значение интрадермопальпебральной реакции для распознавания гемонхоза у овец и коз	63
Significance of the intradermopalpebral test for the diagnosis of haemonchosis in sheep and goats	64
5. Wacław SKURATOWICZ	
Materiały do fauny pcheł (<i>Aphaniptera</i>) Polski	65
Материалы к фауне блох (<i>Aphaniptera</i>) Польши	95
Materials to the fauna of fleas (<i>Aphaniptera</i>) of Poland.	96

6.	Witold KASPRZAK i Zbigniew PAWŁOWSKI	
	Laboratoryjne metody koprolologiczne w świetle literatury i badań własnych	97
	Лабораторные копрологические методы в свете литературы и собственных исследований	126
	The laboratory coprological methods in the light of the literature and own experiments	127
7.	Władysław STROJNY	
	<i>Billaea irrorata</i> Meig. (Diptera, Tachinidae) — pasożyt larw <i>Saperda populnea</i> L. (Coleoptera, Cerambycidae)	129
	<i>Billaea irrorata</i> Meig. (Diptera, Tachinidae) — паразит личинок <i>Saperda populnea</i> L. (Coleoptera, Cerambycidae)	164
	<i>Billaea irrorata</i> Meig. (Diptera, Tachinidae) — parasite of the larvae of <i>Saperda populnea</i> L. (Coleoptera, Cerambycidae)	167
8.	Czesław GERWEL	
	Materiały do fauny wszy (Anoplura) Polski.	171
	Материалы к исследованию фауны вшей (Anoplura) в Польше	197
	Materials to the fauna of Anoplura in Poland.	203
9.	Stefan TARCZYNSKI	
	<i>Wehrdickmansia cervipedis</i> (Wehr et Dickmans, 1935) Caballero, 1945, pasożytem jelenia <i>Cervus elaphus</i> L. w Polsce.	209
	<i>Wehrdickmansia cervipedis</i> (Wehr et Dickmans, 1935) Caballero, 1945, паразит оленя <i>Cervus elaphus</i> L. в Польше.	221
	<i>Wehrdickmansia cervipedis</i> (Wehr et Dickmans, 1935) Caballero, 1945, as a parasite of the stag <i>Cervus elaphus</i> L. in Poland	222
10.	Jakub ŁUKASIAK	
	Badania nad występowaniem <i>Syphacia obvelata</i> (Rudolphi, 1802) Seurat, 1916, u myszy domowej (<i>Mus musculus</i> L.) w Warszawie i okolicy	223
	Исследования над нахождением <i>Syphacia obvelata</i> (Rudolphi, 1802) Seurat, 1916, у домашней мыши (<i>Mus musculus</i> L.) в Варшаве и окрестностях	236
	Investigations on appearance of <i>Syphacia obvelata</i> (Rudolphi, 1802), Seurat, 1916, in mice (<i>Mus musculus</i> L.) in Warsaw and environs.	237
11.	Józef DADLEZ, Czesław GERWEL, Alfred KAMIŃSKI	
	Zastosowanie mieszaniny cyny metalicznej i jej związków w kuracji przeciwciężkowcowej	239
	Применение смеси металлического олова и его соединений в противоленточной терапии	244
	Mixture of tin and its compounds as anthelmintics.	245
12.	Aleksander DZIŻYŃSKI i Michał GEDROYC	
	Substancje roślinne i inne środki działające antybiotycznie na rzęsistka bydłęcego	247

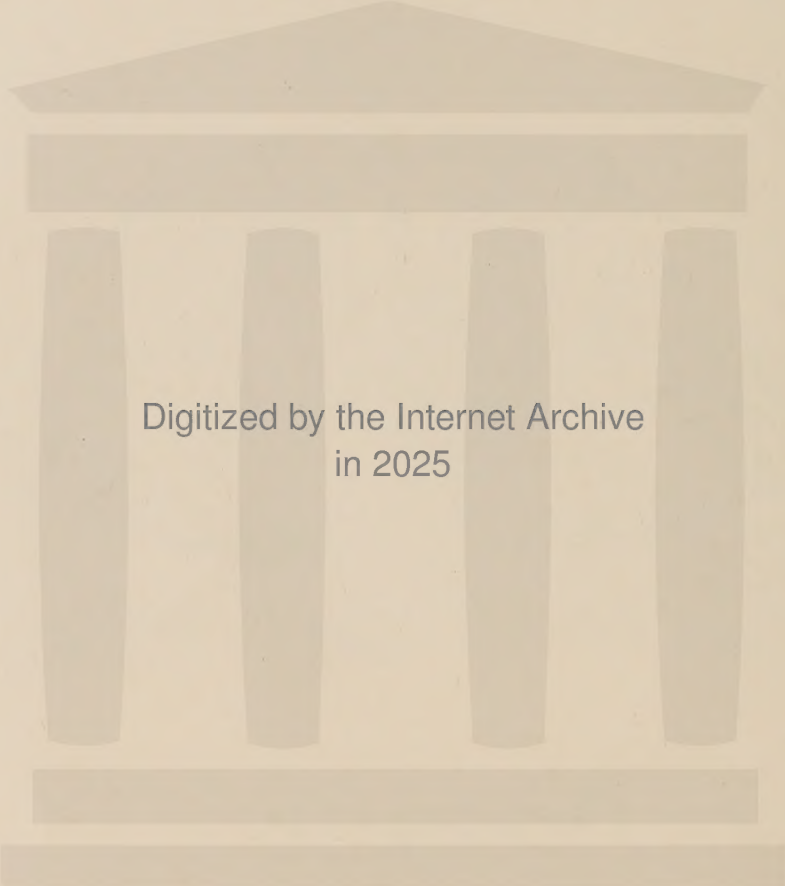
Растительные и иные вещества действующие антибиотически на трихомонады крупного рогатого скота	264
Plant substances and other medicines as antybiotics against <i>Trichomonas foetus</i>	269
13. Bogdan CZAPLINSKI	
Rozmieszczenie i intensywność inwazji nicienia <i>Amidostomum anseris</i> (Zeder, 1800) u gęsi domowych w Polsce	275
Распространение и интенсивность инвазии нематоды <i>Amidostomum anseris</i> (Zeder, 1800) у домашних гусей в Польше	293
La distribution et l'intensité d'invasion d' <i>Amidostomum anseris</i> (Zeder, 1800) chez les oies domestiques en Pologne.	296
14. Bożena GRABDA	
Nowe stanowisko <i>Cephalogonimus retusus</i> (Dujardin 1845) — przywry pasożytującej u żaby wodnej (<i>Rana esculenta</i> L.).	299
Новое место нахождения <i>Cephalogonimus retusus</i> (Dujardin, 1845) трематоды, паразитирующей у водной лягушки (<i>Rana esculenta</i> L.).	302
Sur la découverte d'un trématode <i>Cephalogonimus retusus</i> (Dujardin 1845) parasite de <i>Rana esculenta</i> L. en Pologne.	302
15. Bogdan CZAPLINSKI	
<i>Aploparaksis stefańskii</i> sp. n. — nowy gatunek tasiemca z rodziny <i>Hymenolepididae</i> Fuhrmann, 1907 u kaczki domowej (<i>Anas platyrhynchos</i> dom. (L.))	303
<i>Aploparaksis stefańskii</i> sp. n. — новая цестода из фамилии <i>Hymenolepididae</i> Fuhrmann, 1907 у домашней утки (<i>Anas platyrhynchos</i> dom. (L.))	315
<i>Aploparaksis stefańskii</i> sp. n. — nouvelle espèce de la famille <i>Hymenolepididae</i> Fuhrmann, 1907 (<i>Cestoda</i>) chez le canard domestique (<i>Anas platyrhynchos</i> dom. (L.))	317
16. Henryk SANDNER	
<i>Lucilia bufonivora</i> Moniez 1876 (<i>Diptera</i>) w Polsce	319
<i>Lucilia bufonivora</i> Moniez 1876 (<i>Diptera</i>) в Польше	328
<i>Lucilia bufonivora</i> Moniez 1876 (<i>Diptera</i>) in Poland	329
17. Eugeniusz WAWRZYŃSKI, Seweryn KALISZEWICZ i Stanisław LASKOWSKI	
Lambliaza jako rzadka przyczyna wyniszczenia ustroju, obrzęków i hypoproteinemii	331
Лямблиоз как редко встречаемая причина истощения организма, опухлей и гипопроteinемии	340
Lamblasis as rare case of emaciation, of oedema and hypoproteinaemia	341
18. Marian DRYGAS i Feliks PIOTROWSKI	
Z morfologii <i>Trichuris sylvilagi</i> Tiner 1950	343
K морфологии <i>Trichuris sylvilagi</i> Tiner 1950	353
Morphology of <i>Trichuris sylvilagi</i> Tiner 1950	357

19. Mieczysław WERTEJUK	
O larwach inwazyjnych nicieni żołądkowo-jelitowych owiec i ich rozpoznawaniu	361
Об инвазионных личинках желудочно-кишечных нематод овец и их диагностике	400
On the invasive larvae of the gastro-intestinal nematodes of sheep and their identification	403
20. Janina JANISZEWSKA	
<i>Actinomyxidia</i> — Morphology, ecology, history of investigations, systematics, development	405
<i>Actinomyxidia</i> — Morfologia, ekologia, historia badań, systematyka, rozwój	438
<i>Actinomyxidia</i> — Морфология, экология, история исследований, систематика, развитие	441

W. S. Lefair

Digitized by the Internet Archive
in 2025

40 lat pracy naukowej
Profesora Doktora Nauk Witolda Stefańskiego

W roku bieżącym mija 40 lat pracy naukowej Profesora Doktora Witolda Stefańskiego. W oparciu o polską tradycję naukową Jubilat stał się w naszym kraju jednym z filarów nauk zoologicznych i twórcą polskiej szkoły parazytologii weterynaryjnej, a całokształtem swego dorobku naukowego zyskał sobie uznanie przekraczające daleko granice kraju i zdobył poczesne miejsce w nauce światowej.

Młodość Profesora Stefańskiego przypadła na ciężkie dla naszego kraju czasy, kiedy Polska od wielu dziesiątków lat pozostawała pod jarzmem zaborów.

Urodził się 25 lipca 1891 r. w Kielcach. Początkowo uczęszczał do rosyjskiego gimnazjum rządowego w Pińczowie, po wybuchu zaś bojkotu szkół rosyjskich w 1905 roku przeniósł się do szkoły handlowej z językiem wykładowym polskim w Kielcach. W r. 1909 otrzymał maturę i wkrótce potem został aresztowany przez władze carskie za współpracę z Polską Partią Socjalistyczną. Po wyjściu z więzienia, jako podejrzany politycznie, nie mógł liczyć na znalezienie warunków na dalsze studia w kraju. Toteż niebawem wyemigrował do Szwajcarii, gdzie w r. 1914 ukończył studia na wydziale przyrodniczym Uniwersytetu w Genewie z tytułem „Docteur de Sciences Naturelles“ na podstawie dysertacji z zakresu badań faunistycznych nad nicieniami wolnożyjącymi (2). W okresie od 1913 do 1917 był asystentem przy katedrze zoologii w Genewie, gdzie też wykładał od r. 1916 jako docent. W roku 1917 powrócił do Warszawy. Mianowany asystentem przy katedrze zoologii na Uniwersytecie Warszawskim pozostawał na tym stanowisku w ciągu trzech lat. W roku 1920 został habilitowany z zakresu zoologii. Wcześniej jeszcze, w roku 1918, rozpoczął pierwsze wykłady w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, w latach zaś 1919—1925 prowadził wykłady zlecone na wydziałach farmaceutycznym, weterynaryjnym i lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 1925 zostaje mianowany profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Zakładu Zoolo-

gii i Parazytologii na Wydziale Weterynaryjnym tegoż Uniwersytetu. Uzyskawszy w międzyczasie (1935) tytuł profesora zwyczajnego, na stanowisku kierownika tego zakładu pozostaje do dnia dzisiejszego.

Rozpoczęta w Szwajcarii praca naukowa Profesora Stefańskiego rozwinęła się jeszcze bardziej po powrocie do Polski. Już wkrótce opublikował szereg swych prac, głównie z zakresu obranego w Genewie kierunku, jakim były wolnożyjące nicienie.

Na okres wakacyjny 1925 i 1926 roku został zaproszony przez prof. Popovoci-Bazosanu do Stacji Biologicznej w Sinaia (Rumunia) z propozycją opracowania fauny potoków górskich. Zaproszony zaś w roku 1926 przez Ministerstwo Rolnictwa Rumunii Profesor Stefański bierze udział w ekspedycji naukowej do delty Dunaju celem opracowania pasożytów ryb (18, 19).

W roku 1932 został powołany do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego jako członek korespondent, zaś w trzy lata później jako członek rzeczywisty. W roku 1935 prowadził badania nad pasożytami ryb morskich w stacji morskiej w Arcachon. W tym samym czasie wziął udział w Międzynarodowym Zjeździe Zoologów w Lizbonie jako delegat Polskiego Ministerstwa Oświaty.

W czasie okupacji hitlerowskiej pracował początkowo jako palacz w szkołach miejskich, następnie jako nauczyciel szkół średnich w Warszawie, a wreszcie w marcu 1941 roku został zaproszony do objęcia stanowiska kierownika działu parazytologii na Wydziale Weterynaryjnym Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W tym charakterze pracował naukowo do chwili oswobodzenia ziemi lubelskiej od niemieckiego okupanta. Mimo rozlicznych trudności, wynikających z ciężkiej sytuacji politycznej w kraju, praca naukowa Profesora Stefańskiego była niezwykle owocna i w czasie okupacji, a poświęcona wówczas głównie opracowaniu planu zwalczania najważniejszych chorób inwazyjnych.

W sierpniu 1944 r. po wyzwoleniu wschodnich części Polski Profesor Stefański został powołany na stanowisko kierownika Wydziału Weterynarii Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W październiku 1945 przekazał kierownictwo swemu następcy, jednakże Wydział Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Państwowego Instytutu Weterynaryjnego działa do dnia dzisiejszego pod jego kierownictwem.

Zdewastowane i zniszczone w czasie wojny i w większości nieczynne polskie ośrodki naukowe wymagały natychmiastowej odbudowy. Od pierwszej też chwili uruchomienia Wydziału Weteryna-

ryjnego Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie Profesor Stefański bierze czynny udział w pracy nad jego organizacją, prowadzi Katedrę Zoologii i Parazytologii.

Po wznowieniu działalności Uniwersytetu Warszawskiego Profesor Stefański obejmuje w r. 1946 stanowisko dziekana Wydziału Weterynaryjnego wkładając wiele trudu i pracy w jego organizację. Równocześnie przystąpił do natychmiastowej odbudowy zupełnie zniszczonej przez wojnę swej dawnej placówki naukowej — Zakładu Zoologii i Parazytologii. W r. 1952, po przeniesieniu Wydziału Weterynaryjnego do Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, został mianowany prorektorem tej uczelni.

W listopadzie 1946 roku profesor Stefański został powołany na członka korespondenta Francuskiej Akademii Weterynaryjnej. W okresie organizacji nauki polskiej brał czynny udział w pracach przygotowawczych do I Kongresu Nauki Polskiej oraz Rady Głównej przy Ministerstwie Oświaty, a następnie w Ministerstwie Szkół Wyższych. Brał również niezwykle czynny udział w organizowaniu Polskiej Akademii Nauk, a w r. 1952 powołany został na członka korespondenta i na przewodniczącego Komitetu Parazytologicznego i wiceprzewodniczącego Komitetu Zoologicznego PAN.

W dużym dorobku pracy Profesora Stefańskiego wybijają się na plan pierwszy dwa główne nurty — naukowy i organizacyjny. W pierwszym dają się wyróżnić następujące kierunki, których wyrazem jest opublikowanie ponad sześćdziesięciu prac.

I. Prace nad systematyką, ekologią i fizjologią wolnożyjących nicieni obejmują ok. $\frac{1}{3}$ wszystkich publikacji. W pracach tych Profesor Stefański opisał wiele gatunków nicieni wolnożyjących, czym zdobył sobie rozgłos światowy.

II. Pozostałe prace, których przedmiotem są zagadnienia parazytologiczne, dają się rozbić na 4 grupy:

1. Prace, dotyczące nicieni pasożytniczych, ich systematyki, cyklów rozwojowych i metod zwalczania.

2. Prace dotyczące świerzbowców a mianowicie wpływu warunków zewnętrznych na przebieg i szerzenie się świerzbu oraz metody jego zwalczania.

3. Prace poświęcone badaniu rozprzestrzenienia w kraju i metodom zwalczania gza bydłęcego.

4. Prace traktujące o świdorcu (*Trypanosoma equiperdum*) obejmują 2 publikacje w związku z produkcją antygeny przeciw zarazie stadniczej.

Znaczenie pracy naukowej Profesora Stefańskiego jest wielostronne. Stanowi ona bowiem nie tylko poważny wkład do nauk biologicznych, ale również znalazła szerokie zastosowanie w praktyce i przyczyniła się do rozwiązania wielu trudnych zagadnień inwazyjnych w kraju. Przykładem tego jest naukowe kierownictwo Jubilata w walce z zarazą stadniczą, nawiedzającą nasz kraj po okupacji niemieckiej. Profesor Stefański przyczynił się do produkcji antygeny, i w decydujący sposób ograniczył ogniska zarazy.

W opracowanym przez Jubilata planie zwalczania najważniejszych chorób inwazyjnych zwierząt użytkowych w Polsce, szczególnie ważną pozycję zajmują opisane przez Niego metody zwalczania świerzbu. Skonstruowany przez Jubilata model komory gazowej został zastosowany następnie w całym kraju, przyczyniając się w znacznym stopniu do likwidacji świerzbu koni. Podobnie coraz szerzej stosowane są w praktyce metody profesora Stefańskiego, dotyczące diagnozowania świerzbu oraz leczenia go czystą naftą.

Opracowana z inicjatywy Jubilata i nakreślona wraz z Kurtem Obitzem mapa rozmieszczenia gza bydłęcego (*Hypoderma* sp.), wyrządzającego milionowe straty w gospodarce narodowej, stała się podstawą obowiązujących dziś instrukcji oraz planu walki z tym groźnym pasożytem. Podobnie wyniki badań Profesora Stefańskiego nad inwazją węgora świnińskiego (*Strongyloides suis*) oraz nicieni płucnych (*Metastrongylidae*) u owiec mają wielkie znaczenie dla gospodarki hodowlanej w kraju.

W pracy organizacyjnej profesora Stefańskiego na pierwsze miejsce wysuwają się jego zasługi nad organizacją Wydziałów Weterynaryjnych i stworzeniem polskiej szkoły parazytologii weterynaryjnej.

Powstanie jej datuje się od objęcia przez Profesora Stefańskiego w r. 1925 Katedry Zoologii i Parazytologii na Wydziale Weterynaryjnym Uniwersytetu Warszawskiego.

Dzięki Jego pracy parazytologia weterynaryjna stała się w naszym kraju jedną z szerzej rozbudowanych dyscyplin w obrębie nauk biologicznych. Pierwszym zagadnieniem wysuniętym przez Profesora Stefańskiego było poznanie fauny pasożytniczej zwierząt użytkowych jako podstawy wyjściowej do wszelkich akcji, mających na celu w przyszłości zwalczanie schorzeń inwazyjnych. Równolegle Jubilat wysunął problem rozpoznawania chorób pasożytniczych jako część tematyki naukowej katedry. Już w początkowym okresie Swej

działalności w tym zakresie podejmował pierwsze konkretne terenowe próby walki z niektórymi schorzeniami pasożytniczymi zwierząt użytkowych.

Praca naukowa i organizacyjna Profesora Stefańskiego w okresie międzywojennym może być właściwie doceniona przy uwzględnieniu ogromnych trudności, wynikających ze szczupłości kadr i niesprzyjającego klimatu dla rozwoju pionierskich badań w zakresie parazytologii weterynaryjnej. Jedyne etat asystencki i kilku wolontariuszy — oto skład osobowy Zakładu, kierowanego przez Profesora Stefańskiego. Jeśli zatem ta placówka naukowa stała się mimo wszystko załącznikiem szkoły Jubilata, zawdzięczamy to przede wszystkim wkładowi Jego osobistej pracy i wytworzonej przez Niego atmosferze twórczych koncepcji naukowych, które przyciągały młodych adeptów nauki.

Plany naukowo-badawcze Jubilata, które tym bardziej w okresie okupacji hitlerowskiej nie mogły być wprowadzone w czyn, doczekały się dogodnych warunków do ich pełnej realizacji dopiero po drugiej wojnie światowej.

Zakład Zoologii i Parazytologii Uniwersytetu Warszawskiego, a później Zakład Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, połączone personalnie osobą Jubilata z Wydziałem Parazytologii Państwowego Instytutu Weterynaryjnego w Puławach, a także z nowo powstałym Zakładem Parazytologii Polskiej Akademii Nauk, rozpoczynają pod kierunkiem Profesora Stefańskiego planową i intensywną pracę badawczą nad helmintofauną ssaków, ptaków domowych i łownych, ekologiczne badania nad helmintofauną drobnych ssaków leśnych oraz ekofenologiczne prace nad fauną pasożytniczą ptaków przelotnych i ryb przemysłowych. Poza tym prowadzone są również badania nad cyklami rozwojowymi robaków pasożytniczych zwierząt domowych i łownych. Wyrazem działalności szkoły Profesora Stefańskiego, w ścisłej współpracy z Państwowym Instytutem Weterynaryjnym i w bezpośrednim powiązaniu z terenem, jest prowadzenie badań w zakresie zwalczania chorób inwazyjnych zwierząt domowych i zapobiegania im.

W tym zakresie zasługą Jubilata jest również powstanie załączka polskiej parazytologii lekarskiej.

Obok wytężonej pracy naukowej osobistej oraz związanej z kierownictwem naukowym podległych Mu placówek badawczych Profesor Stefański bierze czynny i niestrudzony udział w organizacji i pracy II Wydziału Polskiej Akademii Nauk, Komitetu Parazyto-

logicznego PAN, Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego; znajduje również czas na czynny udział w pracach administracyjno-organizacyjnych wielu innych instytucji i towarzystw naukowych, jak Polskiego Towarzystwa Nauk Weterynaryjnych, Polskiego Towarzystwa Zoologicznego i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Jest członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla pracowników nauki.

Za swoje zasługi Jubilat był niejednokrotnie wyróżniany nagrodami i odznaczeniami państwowymi polskimi i zagranicznymi. Jest laureatem Państwowej Nagrody Naukowej II Stopnia oraz Nagrody Naukowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Został odznaczony Orderem Sztandaru Pracy II Klasy, Krzyżem Komandorskim Polonia Restituta i Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta oraz Medalem Dziesięciolecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Krzyżem Oficerskim Francuskiej Legii Honorowej oraz Krzyżem Oficerskim Gwiazdy Rumuńskiej.

Każdy badacz musi być przygotowany na to, że pozycję w świecie nauki zdobywa się trudną pracą. Cenę nazwiska Profesora Stefańskiego określa jednak coś więcej jeszcze niż sama tylko praca.

Połączenie niestrudzonej długoletniej służby dla Nauki i Ojczyzny z owocną inicjatywą, niesłabnącą energią nawet w najcięższych chwilach, a przede wszystkim głęboko ludzki, serdeczny stosunek do swych współpracowników, uczniów i wszystkich otaczających go osób, oto właściwe przymioty osoby Jubilata. Zawsze koleżeński i życzliwy, pozostawiający pełną swobodę działania i rozwijający w ten sposób samodzielność i inicjatywę twórczą u swych uczniów, skromny i pracowity, oddany szczerze nie tylko wielkim sprawom, ale i tym najmniejszym ludzkim kłopotom i troskom życia codziennego swych współpracowników i uczniów, Profesor Stefański zyskał sobie serca współpracowników i wśród licznych rzesz młodzieży przez Niego wychowywanej najwyższą sympatię, przywiązanie i szacunek.

Mija 40 lat pracy naukowej Profesora Stefańskiego uwieńczonej stworzeniem pierwszej szkoły parazytologii weterynaryjnej w Polsce. Jubileusz ten obchodzimy w chwili, gdy Profesor Stefański w pełni sił twórczych prowadzi intensywne prace badawcze i z całą swą energią bierze jak najczynniejszy udział w organizowaniu pracy naukowej w kraju. W chwili tej tak uroczystej składamy Mu najserdeczniejsze życzenia dalszej, jak najdłuższej owocnej pracy dla dobra Nauki i Ojczyzny.

UCZNIOWIE

Сороколетие научной работы профессора, доктора наук Витольда Стефанского

В настоящем году истекает 40 лет научной работы Профессора доктора Витольда Стефанского.

Основываясь на польской научной традиции Юбиляр стал одним из корифеев зоологических наук в нашей стране и основоположником польской школы ветеринарной паразитологии. Совокупность же Его научного достояния снискала Ему признание, выходящее далеко за пределы родины и почетное место в мировой науке.

Молодость профессора Стефанского совпала с тяжелым периодом жизни нашей страны, когда Польша многие уже десятки лет находилась под русско-германско-австрийским гнетом. Юбиляр родился 25 июля 1891 г. в Кельцах. Образование получал первоначально в русской правительственной гимназии в Пинчове, но в 1905 году, когда вспыхнул бойкот русских правительственных школ, перешел в коммерческое училище в Кельцах с польским языком обучения. Аттестат зрелости получил в 1909 г., после чего был вскоре арестован царскими властями за сотрудничество в Польской Социалистической Партии. Выходя из заключения, он не мог, понятно, как политически неблагонадежный, рассчитывать на окончание образования в Польше, ввиду чего эмигрировал в непродолжительном времени в Швейцарию, где в 1914 году окончил факультет естественных наук Женевского Университета со званием „Docteur des Sciences Naturelles”, присвоенным Ему за диссертацию, касающуюся фаунистических исследований вольноживущих нематод (2). С 1913 г. по 1917 г. Юбиляр был ассистентом по кафедре зоологии в Женеве, а кроме того, в качестве доцента, читал с 1916 г. лекции.

В 1917 году Юбиляр возвращается в Варшаву. Назначенный ассистентом по кафедре зоологии Варшавского Университета остается на этом посту в течение трех лет. В 1920 году Он удостоился звания доцента. Однако до того еще, именно в 1918 году, начал читать лекции в Высшей Школе Сельского

Хозяйства а в 1919 — 1925 гг. преподавал одновременно на фармацевтическом, ветеринарном и медицинском факультетах Варшавского Университета. В 1925 году назначается экстраординарным профессором и руководителем кафедры зоологии и паразитологии ветеринарного факультета того же Варшавского Университета. Руководителем этой кафедры Достопочтенный Юбиляр остается до настоящего времени с тем только, что в 1935 году Ему было присвоено звание ординарного профессора.

Начатая профессором Стефанским в Швейцарии научная работа еще ярче развернулась после возвращения Его на родину. Уже вскоре после приезда в Польшу опубликовал Он ряд своих работ, главным образом из области, намеченной еще в Женеве, к каковой относятся вольноживущие нематоды.

По приглашению Popovici-Bazosanu Юбиляр проводит каникулы в 1925 и 1926 гг. на биологической станции (Румыния) с целью изучения фауны горных потоков. По приглашению же Румынского Министерства Земледелия принимает участие в научной экспедиции исследовавшей паразитов рыб (18, 19).

В 1932 году проф. Стефанский стал членом корреспондентом Варшавского Научного Общества, а тремя годами позже — действительным членом этого Общества.

В 1935 г. Профессор вел исследования паразитов морских рыб на морской станции в Аркашон. В том же году Он участвовал в качестве делегата Польского Министерства Народного Образования в Международном Съезде зоологов в Лизбоне.

Во время гитлеровской оккупации проф. Стефанский работает первоначально истопником в городском училище, потом в качестве преподавателя средней школы и только в марте 1941 года был приглашен, наконец, занять пост руководителя отдела паразитологии ветеринарного факультета Государственного Научного Института Сельского Хозяйства в Пулавах. На этом посту оставался Он до момента освобождения Люблинской области от немецких оккупантов.

Несмотря на всякого рода трудности, сопряженные с тяжелым политическим положением страны, научная работа проф. Стефанского была во время оккупации необыкновенно плодотворна и посвящена главным образом разработке плана борьбы с инвазионными заболеваниями.

В августе 1944 года Юбиляр был призван на пост руководителя ветеринарного факультета Государственного Научного Ин-

ститута Сельского Хозяйства. В октябре 1945 года передает Он руководство упомянутым факультетом своему преемнику, однако отдел паразитологии и инвазионных болезней ветеринарного института находится до настоящего времени в Его ведении.

Разоренные либо разрушенные во время войны и не функционирующие в большинстве польские научные очаги должны были быть немедленно восстановлены. Поэтому то сейчас же после открытия ветеринарного факультета Университета имени М. Склдовской-Кюри в Люблине, профессор Стефанский принимает деятельное участие в работах по организации и руководству Кафедры Зоологии и Паразитологии. Когда же возобновил свою деятельность Варшавский Университет, проф. Стефанский был избран деканом ветеринарного факультета и посвятил, организуя его, много труда и забот. Одновременно Юбиляр приступает к немедленному восстановлению уничтоженной совершенно, в связи с войной, своей давнишней научной ячейки — Института Зоологии и Паразитологии.

В 1952 году, после того как ветеринарный факультет был перенесен в Главную Школу Сельского Хозяйства, Юбиляр был назначен проректором этого научного заведения.

В ноябре 1946 года Юбиляр был избран членом корреспондентом Французской Ветеринарной Академии. В организационном периоде польской научной деятельности Он принимает очень активное участие в предварительных работах к Первому Конгрессу Польской Науки и в организации Главного Совета при Министерстве Народного Просвещения и Министерства Высших Учебных Заведений и необыкновенно энергично сотрудничает в организации Польской Академии Наук, а в 1952 году назначается членом корреспондентом означенной Академии, а также председателем Комитета Паразитологии, и заместителем председателя Комитета Зоологии той же Академии.

Среди больших научных достижений профессора Стефанского намечаются два главные направления — научное и организационное. Отражением первого из них является свыше шестидесяти опубликованных трудов, представляющихся следующим образом.

I. Труды по систематике, экологии и физиологии вольноживущих нематод составляют около 1/3 всех публикаций. В этой области профессор Стефанский сделал целый ряд открытий, выявляя многие виды вольноживущих нематод, чем снискал мировую известность.

II. Остальные труды, предметом которых являются вопросы паразитологии, можно разбить на 4 группы:

1. Труды, касающиеся паразитирующих нематод (их систематика, циклы развития и методы борьбы с ними).
2. Труды, касающиеся чесоточных клещей, в частности — влияния внешней среды на ход и распространение чесотки и способов борьбы с нею.
3. Труды, посвященные исследованию распространения в стране кожного овода и методов борьбы с ним.
4. Труды, касающиеся трипаносома (*Trypanosoma equiperdum*), представляют две публикации, написанные в связи с продукцией антигена против случной болезни.

Значение научной работы профессора Стефанского многогранно. Является она не только весьма существенным теоретическим вкладом в биологию, так как проведенные Им исследования нашли широкое практическое применение и способствовали разрешению многих инвазиологических проблем. Примером может служить научное руководство Юбиляра в борьбе со случной болезнью — наследием немецкой оккупации. Благодаря Ему развилось в стране производство антигена и решительным образом снизилось количество очагов заразы.

В разработанном Юбиляром плане борьбы с главными инвазионными заболеваниями сельскохозяйственных животных в Польше, особенно важную позицию занимают описанные Им методы борьбы с чесоткой. Сконструированная Юбиляром газовая камера употреблялась в последствии во всей стране, способствуя в значительной мере ликвидации чесотки у лошадей. Точно также все чаще практикуются методы профессора Стефанского, касающиеся диагноза чесотки и лечения ее чистым керосином. Разработанная по инициативе Юбиляра и составленная Им совместно с Kurt'ом Obitz'ом карта распространения кожного овода (*Hypoderma bovis*), причиняющего неисчислимы убытки в народном хозяйстве, сделалась основанием ныне действующих инструкций и плана борьбы с этим грозным паразитом. Равным образом результаты исследований профессора Стефанского инвазии стронгилоидоза свиней (*Strongyloides suis*) и легочных нематод (*Metastrongylidae*) среди овец имеют огромное значение для животноводства страны.

В организационной работе профессора Стефанского выдвигаются на первое место Его труды по организации ветеринарных

институтов и созданию польской школы ветеринарной паразитологии. Возникновение ее датируется с момента, когда профессор Стефанский получил в 1925 году кафедру зоологии и паразитологии на ветеринарном факультете Варшавского Университета. Благодаря Ему ветеринарная паразитология сделалась в Польше одной из более широко разработанных дисциплин в области биологических наук. Первым заданием, поставленным профессором Стефанским, было изучение паразитной фауны домашних животных, что должно было быть исходным пунктом в борьбе с инвазионными заболеваниями. Параллельно Юбиляр выдвинул вопрос распознавания паразитных заболеваний, составляющий часть научной тематики кафедры.

В начальном периоде своей работы в этом направлении Он первый предпринимал конкретные мероприятия по борьбе с некоторыми паразитными заболеваниями домашних животных.

Научную работу профессора Стефанского в междувоенном периоде можно оценить надлежащим образом, только учитывая значительные препятствия, вытекающие из недостаточности кадров и неблагоприятного климата для пионерских начинаний в области ветеринарной паразитологии. Один штатный ассистент и несколько добровольцев — вот личный состав кафедры, руководимой профессором Стефанским. Если, несмотря на все, эта научная ячейка стала все же основоположницей школы Юбиляра — совершилось это, прежде всего, благодаря Его личному труду и созданной Им атмосфере творческих научных замыслов, привлекающих молодых адептов науки.

Научно—исследовательские планы Юбиляра, которых нельзя было реализовать во время гитлеровской оккупации дождались соответствующих условий для их полного проведения в жизнь только после второй мировой войны.

Кафедра зоологии и паразитологии Варшавского Университета, позже кафедра паразитологии и инвазионных болезней Высшей Школы Сельского Хозяйства, соединенные личностью Юбиляра с факультетом паразитологии Государственного Ветеринарного Института в Пулавах, а также с новозникшей кафедрой паразитологии Польской Академии Наук — первые приступают, под руководством профессора Стефанского, к плановым и интенсивным исследованиям гельминтофауны млекопитающих и домашних и промысловых птиц, а также к экологическим исследованиям гельминтофауны мелких лесных млекопитающих и экофено-

логические работы, касающиеся паразитной фауны перелетных птиц и промысловых рыб.

Кроме того велись исследования циклов развития паразитных червей домашних и промысловых животных.

Проявлением деятельности школы профессора Стефанского, в тесном сотрудничестве с Государственным Ветеринарным Институтом и в непосредственной связи с местными организациями, являются исследования по борьбе с инвазионными заболеваниями домашних животных и по их профилактике.

Наряду с усиленной личной научной работой и научным руководством подведомственных Ему исследовательских учреждений, профессор Стефанский принимает деятельное и неутомимое участие в организации и работе II Отдела Польской Академии Наук, Паразитологического Комитета П.А.Н., Польского Паразитологического Общества и находит к тому время для научно—организационных работ в целом ряде иных учреждений и научных обществ, как например Польское Общество Ветеринарных Наук, Польское Зоологическое Общество и Польское Общество Естествоиспытателей имени Коперника. Состоит членом Центральной Квалификационной Коммисии Научных Работников.

За свои заслуги Юбиляр был неоднократно удостоен наград и отличий так польских, как и заграничных; является Лауреатом Государственной Научной Награды II степени и Научной Награды Варшавского Научного Общества; отличен Орденом Трудового Знамени II класса, Офицерским Крестом *Polonia Restituta*, Командорским Крестом *Polonia Restituta*, Медалью Десятилетия Польской Народно-Демократической Республики, Офицерским Крестом французской *Legion d'Honneur* и Офицерским Крестом Румынской Звезды.

Всякий исследователь должен знать, что имя в мире науки дает упорный труд, однако ценность имени профессора Стефанского определяет не только труд, но что—то иное еще. Совокупность неутомимой, долголетней службы для науки и родины с плодотворной инициативой и с энергией, не ослабевающей даже в наиболее трудные моменты, а прежде всего глубоко человеческое, сердечное отношение к своим сотрудникам, ученикам и всем окружающим Его— вот действительные черты облика Юбиляра. Всегда товарищеский, благожелательный, предоставляющий надлежащую свободу действия и развивающий таким образом самостоятельность и творческую инициативу у своих уче-

ников; скромный, трудолюбивый, искренно посвящающий не только общественно важным делам, но и мелким человеческим хлопотам и заботам обыденной жизни своих сотрудников и учеников, профессор Стефанский снискал себе в сердцах соотечественников по работе и широких масс учащейся молодежи Им воспитанной, самую глубокую симпатию, преданность и уважение.

Истекает 40 лет научной работы профессора Стефанского, увенчанной созданием первой в Польше школы ветеринарной паразитологии. Мы празднуем этот юбилей, когда профессор Стефанский в расцвете творческих сил ведет интенсивные исследования и со всей присущей Ему энергией принимает самое деятельное участие в организации научной работы в стране.

В этом столь торжественном моменте мы желаем Ему от всего сердца дальнейшей долгой, плодотворной работы на благо Науки и Родины.

УЧЕНИКИ

Forty Years of the Scientific Work of Professor Witold Stefański. Doctor of Sciences

1955 marks the 40th year of Professor dr Witold Stefański's scientific work. Continuing the Polish scientific tradition, Professor Stefański has become one of the pillars of zoological sciences in our country and the founder of the Polish school of veterinary parasitology, while all his scientific achievements have won for him recognition reaching far beyond the borders of our country and a place of honour in the world's science.

Professor Stefański's youth fell upon a period very hard for our country when Poland had for many years remained under the yoke of partition.

Born at Kielce on July 25th 1891, he first went to a Russian government secondary school at Pińczów, and at the time of boycott of the Russian schools in 1905 he obtained a transfer to a secondary commercial school with Polish as medium of instruction in Kielce. He obtained his leaving certificate in 1909 soon to be arrested by the tsarist authorities for his collaboration with the Polish Socialist Party. As a political suspect he had no chance for continuing his studies after he was released. So he soon migrated to Switzerland, where he took up studies in the Biological Faculty of the Geneva University and took a degree of „Docteur des Sciences Naturelles“ presenting a thesis on faunistic study of the free-living *Nematodes* (2). In the period from 1913 to 1917 he was an assistant to the chair of zoology in Geneva, where he also lectured as a docent from 1916. In 1917 he returned to Warsaw. Appointed assistant to the chair of zoology at the University of Warsaw he remained at this post for three years. In 1920 he habilitated in zoology. As early as 1918 he started his first courses in the Academy of Agriculture and from 1919 to 1925 he was entrusted with extra lectures in the Pharmaceutical, the Veterinary and the Medical Faculties of the University of Warsaw. In 1925 he was appointed associate professor and head of the Institute of Zoology and Parasitology of the University of Warsaw, Faculty of Veterinary.

On his return to the country Prof. Stefański carried on the research work, he had started in Switzerland. He soon published a number of works mainly of the subject he had taken up in Geneva i. e. the free-living *Nematodes*.

In the summer holidays of 1925 and 1926 he was invited by Prof. Popovici-Bazosanu to the Biological Station at Sinaia (Rumania) to investigate the fauna of mountainous brooks. Invited by the Rumanian Ministry of Agriculture, Professor Stefański attended a scientific expedition to the delta of the Danube to elaborate parasites on fish (18, 19).

In 1932 he was elected corresponding member and three years later ordinary member of the Warsaw Society of Sciences. In 1935 he was in charge in the investigation of parasites of sea fish in the Maritime Station at Arcachon. At the same time he attended the International Congress of Zoologists in Lisbon as a delegate of the Polish Ministry of Education.

Under the German occupation he first worked as a stoker in town schools, then as a secondary school teacher in Warsaw, and in 1941 he was invited to take up the post of the head of the Section of Parasitology of the Veterinary Departement of the State Scientific Institute of Agriculture in Puławy. In this capacity he continued his scientific work till the liberation of the Lublin region from the German occupant. In spite of many difficulties of the tragic political situation of the country under the occupation, Professor Stefański's work during that time was also very fruitful. It was devoted to the working out of the plan for the suppression of the most common parasitic diseases.

After the liberation of the Eastern territories of Poland in August 1944, Professor Stefański was appointed head of the Veterinary Department of the State Scientific Institute of Agriculture at Puławy. In October 1945 he left the post to his successor while the Department of Parasitology and Parasitic Diseases of the State Veterinary Institute has been working under his guidance till now.

Devastated and destroyed during the war, most Polish scientific centres called for immediate reconstruction. So, as soon as the Veterinary Faculty of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin was opened, Professor Stefański took an active part in its organization and was held the chair of Zoology and Parasitology.

When the University of Warsaw re-opened Professor Stefański held the office of the Dean of the Veterinary Faculty in 1946

largely contributing by his efforts to its organization. At the same time he starts the reconstruction of his former scientific post: the Institute of Zoology and Parasitology, totally destroyed during the war. In 1952, when the Veterinary Faculty was transferred to the Academy of Agriculture, he was appointed prorector of this academy.

In November 1946 Professor Stefański was elected corresponding member of the French Veterinary Academy. He took an active part in the preparations of the I Congress of Polish Science and in the work of the Chief Council of the Ministry of Education and then of the Ministry of High Schools. He was particularly active in the organization of the Polish Academy of Sciences and in 1952 he was elected corresponding member of the Polish Academy of Sciences, chairman of its Parasitological Committee and deputy chairman of its Zoological Committee.

Among Professor Stefański's considerable achievements important two sections can be distinguished: scientific and organizational. There are three main divisions in the first, all covering over sixty works published.

I. The works on the classification, ecology and physiology of free-living *Nematodes* cover about one third of all publications. In this sphere of his research work Professor Stefański is the discoverer of many species of the free-living *Nematodes* and as such he enjoys a world reputation.

II. The other works on parasitological problems can be split into four groups:

1. His works on parasitic *Nematodes*, their classification, development cycles and methods of their suppression.

2. His works on scabies, viz. the effect of external conditions on the process of spread of scabies and methods of its suppression.

3. His works devoted to the spread of the warbles in the country and methods of its suppression.

4. His works on the *Trypanosoma equiperdum* covering two publications in connection with the production of antigens against dourine.

Professor Stefański's scientific work has been going in many directions. Not only does it constitute a considerable contribution to biological science, but it has also been widely applied in practice thus helping to solve many difficult parasitological problems in the country. Suffice it to mention here the Jubelist's work as a scientific director in the fight against dourine spreading in our country after

the German occupation. Professor Stefański considerably helped the production of antigens and thus could decisively limit the centres of disease.

In the plan he elaborated for the suppression of the most common parasitic diseases attacking domestic animals in Poland, methods of suppressing scabies described by him constituted a particularly important item. The gas chamber he designed was used throughout the country and contributed in a high degree to the suppression of scabies in horses. Similarly, more and more widely have been applied in practice Professor Stefański's methods of diagnosing scabies and curing it with pure naphtha.

A chart showing the distribution of the warbles (*Hypoderma* sp.) causing damage to the national economy with amounts to millions of złoty's, elaborated on his initiative and made together with Mr. Kurt Obitz, became the basis for guiding principles now in force and for a plan for the suppression of this harmful parasite. Similarly the results of Professor Stefański's study of the disease caused by *Strongyloides suis* and the lung Nematodes (*Metastrongylidae*) in sheep are both of great importance for cattle-raising in the country.

As far as Professor Stefański's organizational work is concerned his achievements in the organization of Veterinary Faculties and in the foundation of the Polish school of veterinary parasitology should first be mentioned.

The latter dates from the time when Professor Stefański took over the chair of Zoology and Parasitology in the Veterinary Faculty of the University of Warsaw.

Thanks to his work veterinary parasitology has become in our country one of the best-developed disciplines in the domain of biological sciences. The first problem put forward by Professor Stefański was the examination of the parasitic fauna of the domestic animals as a basis for all future action aiming at the suppression of parasitic diseases. At the same time he raised the problem of diagnosing parasitic diseases as part of the scientific research of the Chair. As early as the beginnings of his career he made first attempts in the field at the fight against some parasitic diseases of domestic animals.

The scientific and organizational work done by Professor Stefański in the inter-war years can only be appreciated if the enormous difficulties are taken into account due to lack of scientific workers and unfavourable climate for the development of pioneering

research into veterinary parasitology. The personnel of the institute under Professor Stefański's care consisted of one assistant and a few volunteers. Since, therefore, this scientific centre became, in spite of all, a nucleus of his school, this was only possible through his personal contribution and the atmosphere he had been able to create of stimulating scientific concepts which attracted young adepts in science.

His plans for scientific research which were still less likely to be realised under the German occupation, could be carried into practice under most favourable conditions only after the second World War.

Professor Stefański's person has linked the Institute of Zoology and Parasitology of the University, subsequently the Institut of Parasitology and Parasitic Diseases of the Academy of Agriculture, with the Department of Parasitology of the State Veterinary Institute, and also with the newly established Institute of Parasitology of the Polish Academy of Sciences. They all start under Professor Stefański's guidance a systematic and intensive research into the helminthofauna of mammals and of domestic and venatic birds, and ecological research into the helminthofauna of small forest mammals and an ecophenological research into the parasitic fauna of migratory birds and industrial fish. Investigation is also being made into the developmental cycles of parasitic worms in domestic and venatic animals. An illustration of the work of Professor Stefański's school in close collaboration with the State Veterinary Institute and in close contact with the field is their work on the suppression and the prevention of the parasitic diseases of domestic animals.

Another achievement of his in this domain is the foundation of a nucleus of Polish medical parasitology.

Beside his intensive scientific work and scientific direction of research centres under his care, Professor Stefański has been taking an active and indefatigable part in the organization and work of the II Department of the Polish Academy of Sciences, the Parasitological Committee of the Polish Academy of Sciences, the Polish Zoological Society and the Polish Copernicus Society of Biologists. He is also on the Committee for the appointment of scientific workers.

For his achievements Professor Stefański has many times been awarded prizes and state decorations, Polish and foreign. He is a winner of the State Scientific Prize Class 2 and of the Scientific Prize of the Warsaw Scientific Society. He has been decorated with

Banner of Labour Order Classe 2, is a commander and officer of the Polonia Restituta Cross, holds the Decennary of People's Poland Medal, is an officer of the French Legion of Honour and of the Rumanian Star.

Every research worker has to be prepared to make himself a scientific name only at the price of hard work. Still the price Professor Stefański has paid is more than work alone.

His is a combination of many years service to science and his country with fruitful enterprise, energy unfailing even in the darkest hours and last but not least, a deeply humane, kind-hearted attitude towards his fellow-workers, disciples and all persons around him. Always a good and friendly colleague, letting everybody have a full choice of their own and thus stimulating his disciples self-reliance and creative initiative, modest and hard-working, sincerely devoted not only to great causes but to those petty troubles and cares of his fellow-workers' and disciples' everyday life as well. Professor Stefański has won the hearts of his fellow-workers and esteem, affection and respect among the generations of students he has educated.

The 40th anniversary of his work sees the foundation of the first school of parasitology in Poland. We celebrate this jubilee when Professor Stefański, in the prime of his creative power, carries on his intensive research work, and with unfailing energy, takes a most active part in the organising of the scientific life of the country. At this so solemn a moment we convey to him our most cordial wishes of further fruitfull long work for the benefit of Science and the Country.

PUPILS

SPIS PRAC I PUBLIKACJI PROF. DRA WITOLDA STEFAŃSKIEGO
 СПИСОК РАБОТ И ПУБЛИКАЦИЙ ПРОФ. ДР ВИТОЛЬДА СТЕФАНСКОГО
 INDEX OF WORKS AND PUBLICATIONS OF PROF. DR WITOLD STEFAŃSKI

1. Deux espèces nouvelles de *Bunonema*, Nématode à segment céphalique. Zool. Anz., 43, 10, 461—463, rys. 1—2, 1914.
2. Recherches sur la faune des Nématodes libres du bassin du Lemman. Thèse, Genève, 1—72, tabl. I—II, 1914.
3. Nouvelles espèces de Nématodes provenant de Pologne. Zool. Anz., 45, 8, 346—349, rys. 1—3, 1915.
4. Przyczynek do znajomości polskiej fauny Nicieni (*Nematodes*), w wolnym stanie żyjących. C. R. Soc. Sci. Varsovie, Wydział III, 373—381, rys. 1—3, 1915.
5. Die freilebenden *Nematodes* des Inn, ihre Verbreitung und Systematik. Zool. Anz., 46, 12, 363—384, rys. 1—4, 1916.
6. Freilebende *Nematodes* aus Polen. II Teil. Bull. Ac. Sci. Cracovie, Série B., 173—178, tabl. I, 1916.
7. Die freilebenden *Nematoden* des Inn. S. A. a. d. Fer.-Zeitschrift 59, 262—264, 1917.
8. Sur les races de *Trilobus gracilis* Bast. Rev. Suisse Zool., 25, 9, 163—168, 1917.
9. Contribution à l'étude de l'excrétion chez les Nématodes libres. (Note préliminaire), Biol. Zbl., 37, 6, 294—311, rys. 1—9, 1917.
10. Zjawiska wydalinicze u nicieni (*Nematodes*) w wolnym stanie żyjących. Arch. C. R. Soc. Sci., Varsovie, 1, 6, 1—33, rys. 41, 1922.
11. Nicienie żyjące w mchu okolic Zakopanego. Rozprawy Wydz. Mat. Przyr. Polskiej Akademii Umiejętności. 43, 123—131, 1923.
12. Przyczynek do fauny wolnożyjących nicieni jezior kujawskich. Kosmos, 48, 164—173, rys. 1—2, 1923.
13. Etude sur les Nématodes muscicoles des environs de Zakopane (Massif du Tatra polonais). Bull. Ac. Polon. Série B., 21—60, 1923.
14. Nouvelle contribution à la connaissance de la faune des Nématodes libres des environs de Zakopane (Massif du Tatra polonais). Bull. Ac. Polon., Serie B., 539—553, tabl. I, 1924.
15. Wolnożyjące nicienie słonych wód Ciechocinka. Sprawozdania Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach. 1, 4, 10—22, rys. 1—5, 1925.
16. Robaki pasożytnicze. Podręcznik do zbierania i konserwowania zwierząt należących do fauny polskiej. Red. doc. dr Poliński. Warszawa, 93—114, rys. 29—32, 1926.
17. *Nematodes* — Nicienie, jak wyżej. Warszawa, 115—127, rys. 33—34, 1926.
18. Sur les Nématodes libres des torrents de Sinaia (Roumanie). (Note préliminaire). Int. Rev. Hydrobiol., 15, 5/6, 347—357, 1926.

19. Les Nématodes libres des torrents de Sinaia avec les considérations sur les Nématodes des torrents en général. Publ. Soc. Nat. Romania., 9, 1—53, rys. 1—40, 1927.
20. Quelques précisions sur les caractères spécifiques du Strongle géant du chien. Ann. Paras. hum. comp., 6, 1, 93—100, rys. 4, 1928.
21. Sur l'identité des espèces *Rhabditis longistoma* Stefański, 1922, et *Cylindrogaster coprophaga* Goodey, 1927. J. Helminth. 6, 2, 77—78, 1928.
22. Synonimika robaków pasożytniczych. Wiad. Wet. 103, 1929.
23. O kilku gatunkach nicieni z podrodziny *Trichoneminae*, pasożytujących w jelicie grubym koni. Wiad. Wet. 114, rys. 1—4, 1930.
24. Kilka uwag o *Molineus torulosus* (Molin. 1861), nicieniu, pasożytniczym w jelicie kapucynki (*Cebus capucinus*). Wiad. Wet., 122, rys. 1—4, 1930.
25. Nicienie jezior tatrzańskich. Cz. I. C. R. S. Sci. Varsovie, Wydział IV, 26, 1933.
26. Ś. p. Konstanty Janicki (1876—1932). C. R. S. Sci. Varsovie, 26, 1933.
27. Constantin Janicki un distingué parasitologue polonais (1876—1932), Riv. Biol. 15, 1—2, 1—9, fot. 1, 1933.
28. Constantin Janicki un distingué parasitologue polonais. (1876—1932). Fol. morphol. Warschau (Separatum), 4, 1—10 (220—229), fot. 1, 1933.
29. Sur de développement et les caractères spécifiques de *Spirura rytipleurites* (Deslongchamps, 1824). Ann. Paras. hum. comp. 12, 3, 203—217, rys. 1—9, 1934.
30. Mało znany pasożyt kota — *Spirura rytipleurites* (Deslongchamps, 1824). Wiad. Wet. 165, 1934.
31. J. S. Ruszkowski (1887—1934). Ann. Paras. hum. com., 12, 5, 445—446, 1934.
32. Pasożytnicze nicienie niektórych ryb morskich. Larwy pasożytniczych nicieni C. R. Soc. Sci. Varsovie, Wydział IV, 29, 1—5, 1936.
33. Sur les Nématodes parasites des Vives *Trachinus draco* et des Baudroies (*Lophius piscatorius*). Bull. Stat. biol. Arcachon, 33, 59—88, rys. 1—16, 1936.
34. *Goezia sigalasi* n. sp. parasite d'une vive (*Trachinus draco*). In libro Jubilar Prof. Travassos. Rio de Janeiro, Brasil III, 447—454, tabl. 1, 1938.
35. Les Nématodes libres des lacs des Tatra Polonaises, leur distribution et systématique. Arch. Hyrobiol., 33, 585—687, rys. 1—16, tabl. 1—2, 1938.
36. Über den Nachweis der Räudemilben unter besonderer Berücksichtigung eines neuen einfachen Laboratoriumsverfahrens. Landwirtschaftliche Forschungsanstalt des Generalgouvernements (Pulawy), Sonderdruck aus Band 2, 1, 116—121, 1944.
37. Über die Brauchbarkeit des Flotationsverfahrens nach Faust für die parasitologische Kotuntersuchung bei Haustieren. Landwirtschaftliche Forschungsanstalt des Generalgouvernement (Pulawy). Sonderdruck aus Band 2, 1, 140—145, 1944.
38. Die Wirkung von Umwelteinflüssen auf freie Räudemilben des Pferdes. Landwirtschaftliche Forschungsanstalt des Generalgouvernements (Pulawy). Sonderdruck aus Band. 1, 4, 154—160, 1944.
39. Komora gazowa typu Puławy. Med. Wet., 1, 1—2, 4—7, 1935.
40. W sprawie odkażania stajni, wybiegów i przedmiotów, stykających się z świerzbowatymi końmi. Działanie czynników chemicznych na świerzbowce in vitro. Med. Wet. 3/4, 1945.

41. Kilka słów o pozornym wyleczeniu świerzbu u jednokopytnych. Med. Wet. 1, 8, 223—225, rys. 1, 1945.
42. Nafta jako środek leczniczy przy świerzbie koni. Med. Wet. 9, 1946.
43. Anoreksja powodowana u świń przez pasożytniczego nicienia *Strongyloides suis* i jej leczenie. Med. Wet. 10, 1947.
44. Materiały w sprawie produkcji antygeny do odczynu Bordet-Gengou na zarazę stadniczą. Med. Wet. 10, 1947.
45. Zagadnienia parazytologii w Polsce powojennej. Lekarski Instytut Nauk. Wyd. Warszawa, 1—15, 1948.
46. Walka z gzem bydlęcym (*Hypoderma* sp.) w Polsce. Med. Wet. 7, 1948.
47. Zadania parazytologii polskiej w zwalczaniu chorób inwazyjnych zwierząt domowych. Med. Wet. 12, 1948.
48. Zaraza stadnicza (Dourine) w Polsce w latach 1944—48. PIW Wyd. Lublin, 1—62, rys. 1—8, 1948.
49. Stosowanie fenotiazyny przeciw słupkowcom u koni. Med. Wet. 4, 1949.
50. Rozmieszczenie gza bydlęcego (*Hypoderma* sp.) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Med. Wet. 6, rys. 1—4, 1949.
51. Giez bydlęcy wielki szkodnik w gospodarce mięsnej. Gospodarka Mięsna, 11/12, 1950.
52. Zarys parazytologii ogólnej. PZWS Warszawa, 5—140, rys. 1—108, 1950.
53. Parazytologia Weterynaryjna wobec Kongresu Nauki. Med. Wet. 18, 713—717, 1950.
54. Weterynaria wobec Kongresu Nauki Polskiej. Med. Wet. 2, 1951.
55. *Rhabditis gingivalis* sp. n. parasite trouvé dans un granulome de la gencive chez un cheval. Acta Paras. Polon. 1; 13, 329—336, rys. 1, 1953.
56. Pasożytoobójcze działanie surowicy ludzkiej na świdrowce końskie *Trypanosoma equiperdum*. Pamiętnik III Zjazdu Polskiego Tow. Parazytologicznego w r. 1952, 161—162, 1953.
57. Znaczenie gospodarcze walki z inwazyjnymi chorobami pastwiskowymi. Gospodarka Mięsna, 6, 189—191. Warszawa 1953.
58. Na marginesie III Zjazdu Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego. Kosmos, 1/2, 54—60, 1953.
59. Stan badań nad inwazyjnymi chorobami pastwiskowymi w Polsce i konieczność ich planowego zwalczania. Med. Wet., 4, 152—156, 1953.
60. Uwagi o wytycznych planu badań szczególnie ważnych dla rozwoju gospodarki i kultury narodowej w zakresie parazytologii. Kosmos, 2/3, 49—55, 1953.
61. Więcej energii i inicjatywy w zwalczaniu chorób inwazyjnych. Med. Wet., 8, 337—339, 1953.
62. Z działalności Zakładu Parazytologii i Chorób Inwazyjnych Wydziału Weterynarii SGGW, Kosmos, 4, 99—100, 1953.
63. Współpraca medycyny z medycyną weterynaryjną w zwalczaniu chorób inwazyjnych. Warszawa. Przegląd Epidemiologiczny, 1, 47—55, 1954.
64. Inwazyjne choroby pastwiskowe na tle aktualnych zagadnień gospodarczych. Kosmos, 2, 177—184, 1954.
65. Zadania Wydziałów Weterynaryjnych na tle uchwał II Zjazdu PZPR. Życie Szkoły Wyższej, 1954.
66. Stosunki biocenotyczne pomiędzy fauną pasożytniczą i florą bakteryjną. Kosmos, 1/12, 1955.

SPIS PRAC PROF. DRA WITOLDA STEFAŃSKIEGO
OPUBLIKOWANYCH WSPÓLNIE Z INNYMI AUTORAMI

СПИСОК РАБОТ ПРОФ. ДР. ВИТОЛЬДА СТЕФАНСКОГО ОПУБЛИКОВАННЫХ
СОВМЕСТНО С ДРУГИМИ АВТОРАМИ

INDEX OF WORKS OF PROF. DR. WITOLD STEFAŃSKI
PUBLISHED WITH OTHER AUTHORS

1. W. Stefański, K. Obitz. La distribution de l'Hypoderme du boeuf en Pologne. C. R. du XII. Congrès International de Zoologie Lisbonne 1935, 2057—2060, Lisboa, 1937.
2. W. Stefański, K. Obitz. O rozmieszczeniu „małego gza bydłowego“ (*Hypoderma lineatum* de Villers) w Polsce. Wiad. Wet., 176, 1—7, (98—104), rys. 1, tabl. I, 1935.
3. W. Stefański, K. Obitz. W sprawie częstości występowania i rozmieszczenia gza bydłowego (*Hypoderma* sp.) na terytorium Rzplitej Polskiej. Wiad. Wet., 176, 1—8, (89—96), rys. 1, 1935.
4. W. Stefański, K. Obitz. Metody zwalczania gza bydłowego (*Hypoderma* sp.). Sprawozdanie za rok 1934. Wiad. Wet., 176, 1—17, (106—122), 1935.
5. W. Stefański, M. Strankowski. Sur un cas de pénétration du Strongle géant dans le rein droit du chien. Ann. Paras. hum. comp., 14, 1, 55—60, tabl. I, 1936.
6. W. Stefański, M. Strankowski, F. Nagórski. Nowy przypadek występowania nerkowca olbrzymiego (*Dioctophyme renale*) w jamie pierśiowej u kota. Wiad. Wet., 191, 1—6 (219—224), rys. 3, 1936.
7. W. Stefański, K. Obitz. Przyczynę do zagadnienia organizacji zwalczania gza bydłowego (*Hypoderma* sp.) w Polsce. Wiad. Wet., 196, 1—7 (427—432), rys. 1, 1936.
8. W. Stefański, E. Grycz, T. Żuliński. Wydział Weterynaryjny PL NGW w odrodzonej Polsce. Med. Wet. 1/2, 33—35, 1945.
9. W. Stefański, E. Żarnowski, A. Sołtys. Zarys parazytologicznych metod rozpoznawczych. Lublin—Warszawa, Wet. Spółdz. Wyd., tabl. I—IX, 1945.
10. W. Stefański, E. Żarnowski, A. Sołtys. Zarys parazytologicznych metod rozpoznawczych. Wyd. II, Lublin—Warszawa, Wet. Spółdz. Wyd., 1—99, tabl. I—IX, 1946.
11. W. Stefański, E. Żarnowski. Nowy środek leczniczy przeciwko glistnicy świń. Med. Wet., 7, 1—8, 1950.
12. W. Stefański, E. Żarnowski. *Ascaris procyonis* n. sp. z jelita szopa (*Procyon lotor* L.), Ann. Mus. zool. Polon., 14, 15, 199—202, tabl. I, 1951.

13. W. Stefański, E. Żarnowski, S. Tarczyński, W. Ślusarski, B. Czapliński. Tłumaczenie z rosyjskiego podręcznika K. I. Skrjabina i inn. „Zarys chorób inwazyjnych zwierząt gospodarskich“. Warszawa PWRL, 1—354, 1951.
14. W. Stefański, E. Żarnowski, A. Sołtys. Zarys parazytologicznych metod rozpoznawczych. Warszawa PWRL Wyd. III, 1—246, rys. 1—49, tabl. I—LIII, 1952.
15. W. Stefański, S. Tarczyński. Sur le développement de l'*Agamodistomum suis* Duncker, 1881. Warszawa, Acta Paras. Polon., 1, 7, 149—158, rys. 1—2, 1953.
16. W. Stefański, S. Tarczyński. O rozwoju *Agamodistomum suis* Duncker. Kosmos, 4/5, 1953.
17. W. Stefański, S. Tarczyński. Motyliczka mięśniowa (*Agamodistomum suis*) Duncker, 1881, larwą *Alaria alata*. Med. Wet. 7, 1953.

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE — WARSZAWA 1955

Nakład 1050 egzemplarzy. Arkuszy wydawn. 2, arkuszy druk. 2
Papier drukowy satynowany 80 g kl. III, 70×100 cm. Do składania 2 IV 1955

Podpisano do druku 25 V 1955. Druk ukończono w czerwcu 1955

Zamówienie nr 56/92 K 6-2752 Cena zł 4,—

POZNAŃSKA Drukarnia Naukowa, Poznań, ul. Fredry 10

Z Oddziału Parazytologii Lekarskiej Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie
Kierownik Oddziału: dr Mikołaj Janicki

Alicja JEZIORAŃSKA

Rozmieszczenie muchy domowej na terenie Warszawy w 1949—1950 r.

Размещение домашней мухи на территории Варшавы
в 1949—1950 г.

The distribution of domestic fly in Warsaw area
in 1949—1950.

Rola much jako przenosicieli organizmów chorobotwórczych, jakkolwiek znana od dawna, dopiero w XX wieku zainteresowała poważniej lekarzy epidemiologów, higienistów i entomologów całego świata. W wielu krajach, jak: Włochy, Z. S. R. R., Egipt, Stany Zjednoczone, Węgry i inne, rozpoczęto prace entomologiczne, prowadzące do poznania gatunków synantropijnych i ich zależności od klimatu i warunków geograficznych. Prace bakteriologów oparte na materiale terenowym i laboratoryjnym wykazały, jak poważną rolę w profilaktyce i epidemiologii mogą odgrywać muchy, a w szczególności mucha domowa, jako najbardziej synantropijny ich gatunek.

Celem oznaczenia najczęściej spotykanych gatunków much w Warszawie prowadzono badania w ciągu sezonu letniego 1949 i 1950 roku, rozwieszając lepy w mieszkaniach, zabudowaniach gospodarskich, sklepach spożywczych, piekarniach i stołówkach rozmaitych dzielnic miasta. Zebrano w ten sposób w 1949 r. na 304 lepy 26 655 owadów, a w 1950 r. na 777 lepów 64 386 owadów *.

Zebrano w ten sposób dane o rozmieszczeniu terenowym i sezonowym muchy domowej oraz o częstości występowania innych gatunków. Wyniki liczbowe uzyskane tą drogą są w pewnej tylko mierze obrazem rzeczywistej ilości much w naszym otoczeniu.

*) Otrzymany materiał określono przy pomocy kluczy entomologicznych: Filipiew I. N. — „Opriedielitel nasiekomych“, Moskwa 1928. Tarbiński S. P., Pławilczykow N. N. — „Opriedielitel nasiekomych jewropejskoj czasti S. S. S. R.“, Moskwa 1948.

W chłodne dni, skutkiem ograniczenia aktywności much, łapie się ich mniej na lepy, a dla niektórych gatunków potrzebne są innego rodzaju muchołapki, wydzielające np. bardziej atrakcyjne zapachy.

Tabele 1, 2, 3 i 4 przedstawiają występowanie liczbowe najczęściej spotykanych gatunków w zależności od dzielnicy miasta, pory roku oraz miejsca połowu.

Mieszkania 1949	Okres zbierania lepów	Ilość lepów	Ogólna ilość owadów na lebach	M u s c i d a e							Insecta varia
				Musca domestica			Stomoxys calcitrans	% Muscina stabulans	Fannia sp.		
				%	% ♀	% ♂					
Dzielnica :											
Grochów	17. VI — 27. VIII	81	5361	82	33	67	6	0,4	6	3	
Pelcowizna	23. VI — 30. VIII	53	3805	86	35	65	1,5	0,05	8	2	
Zolibórz	28. VI — 9. VIII	17	1080	45	27	73	15	—	33	3	
Ochota	23. VI — 24. VII	22	2309	88	36	64	2	—	2,3	7	
Mokotów	22. VI — 23. VIII	44	4015	76	39	61	8	—	11,5	3	
Razem	17. VI — 30. VIII	217	16570	80	35	65	6	0,13	9	3	

Tabela 1. Wyniki ogólne i procentowe schwytanych na lepy owadów w mieszkaniach w 1949 r.

Dominującą liczbę wśród zebranego materiału stanowiły owady należące do rzędu *Diptera*, a mianowicie: *Culex pipiens* L. (*Culicidae*), *Anopheles* sp. (*Anophelidae*), *Simulium* sp. (*Simuliidae*), *Geosargus* sp. (*Stratiomyidae*), *Tabanus* sp. (*Tabanidae*), *Neoscia podagrica* F., *Syrirta pipiens* L. (*Syrphidae*), *Sepsis violacea* Meig. (*Sepsidae*), *Psila rosae* L. (*Psilidae*), *Drosophila* sp. (*Drosophilidae*) oraz *Musca domestica* L., *Musca autumnalis* Deg., *Stomoxys calcitrans* L., *Muscina stabulans* Flin., *Muscina assimilis* Flin., *Fannia canicularis* F. (*Muscidae*) i *Sarcophaga* sp., *Pollenia* sp., *Lucilia caesar* L., *Calliphora erythrocephala* Mg. (*Larvivoridae*).

Oprócz tego, spotykano przedstawicieli rzędów: *Hymenoptera*, *Lepidoptera*, *Coleoptera*, oraz niektóre gatunki pajęczaków.

Stajnie i obory 1949 Dzielnica :	Okres zbierania lepów	Ilość lepów	Ogólna ilość owadów na lepach	M u s c i d a e							Insecta varia
				Musca domestica			Stomoxys calcitrans %	Muscina stabulans %	Fannia sp. %		
				%	♀	♂					
Grochów	17. VI — 27. VIII	29	3627	47	44	56	35	0,25	11	6	
Pelcowizna	23. VI — 30. VIII	20	2123	52	48	52	33	0,3	11	3	
Żolibórz	28. VI — 9. VIII	10	464	29	50	50	50	1,5	17	4	
Ochota	23. VI — 24. VIII	9	1674	78	44	56	14	—	4	3	
Mokotów	22. VI — 23. VIII	19	2196	37	44	56	46	0,27	10	5	
Razem	17. VI — 30. VIII	87	10084	50	45	55	34	0,27	11	5	

Tabela 2. Wyniki ogólne i procentowe schwytanych na lepy owadów w zabudowaniach gospodarskich w 1949 r.

Mieszkania 1950 Dzielnica :	Okres zbierania lepów	Ilość lepów	Ogólna ilość owadów na lepach	M u s c i d a e						Insecta varia
				Musca domestica			Stomoxys calcitrans	Muscina stabulans	Fannia sp.	
				♀	♂	♂				
Żolibórz	17. V — 15. VIII	139	6069	71	40	60	2	—	21	4
Ochota	15. V — 15. IX	117	14402	91	39	61	0,2	—	3	6
Czerniaków	15. V — 15. IX	107	7018	77	39	61	0,1	—	14	8
Bródno	15. V — 19. IX	98	8779	75	39	61	3	—	15	5
Grochów	17. V — 30. VI	42	2157	84	36	64	1	—	5	10
Koło	21. VII — 30. IX	51	4680	81	39	61	2,3	—	9	8
Razem	15. V — 30. IX	554	43105	81	39	61	1,2	0,6	11	6

Tabela 3. Wyniki ogólne i procentowe schwytanych na lepy owadów w mieszkaniach w 1950 r.

We wszystkich okresach badania najliczniej występowała *Musca domestica* L. stanowiąca 80,1—81,1% w mieszkaniach i 50—70% w zabudowaniach gospodarskich. Im dalej od pomieszczeń ludzkich, tym *M. domestica* występuje rzadziej, a jak podaje Biekle miszew, wśród 10 000 owadów schwytanych w ciągu lata w parkach i ogrodach znaleziono jej tylko 10 okazów, co znajduje uzasadnienie w biologii tego owada.

Wpływ środowiska rozwojowego ujawnia się również w stosunku wylęgających się samic i samców. Według Howarda, Biekle-

Stajnie i obory 1950 Dzielnica:	Okres zbierania lepów	Ilość lepów	Ogólna ilość owadów na lepach	M u s c i d a e						Insecta varia
				Musca domestica			Stomoxys calcitrans 0/0	Muscina stabulans 0/0	Fannia sp. 0/0	
				0/0	0/0	0/0				
Zolibórz	17. V — 25. IX	52	4682	60	46	54	13	—	13	13
Ochoła	15. V — 15. IX	42	6235	84	44	56	5	—	9	6
Czerniaków	15. V — 15. IX	44	3570	77	48	52	3	—	10	8
Bródno	15. V — 19. IX	37	2223	66	49	51	15	—	9	8
Grochów	17. V — 30. VI	16	1115	65	49	51	16	—	10	7
Koło	21. VII — 30. IX	32	3454	66	42	58	18	—	9	6
Razem	15. V — 30. IX	223	21276	72	46	54	10	0,2	10	8

Tabela 4. Wyniki ogólne i procentowe schwytanych na lepy owadów w zabudowaniach gospodarskich w 1950 r.

miszewa i innych, z normalnie żywionych larw otrzymuje się w równej ilości samce i samice, a złe warunki okresu larwalnego wyrażają się większą ilością samców.

Wśród zebranego w ciągu dwu lat materiału samce stanowią 61—65% w mieszkaniach, a 54—55% w stajniach i oborach. Miasto nie obfituje w dostateczną ilość dobrych gniazd lęgowych dla much i tym tłumaczy się zachwianie równowagi w występowaniu obu płci. W stajniach i oborach zapłodnione samice poszukują miejsc odpo-

wiednich dla złożenia jaj i dlatego ilość ich jest większa niż w mieszkaniach.

Wśród form towarzyszących muchom domowym najczęściej spotykana jest *Fannia canicularis* F. stanowiąca około 10% zarówno w mieszkaniach, jak i w pomieszczeniach dla inwentarza. Drobną, pozornie bardzo podobną do muchy domowej, często spotykana jest na szybach okiennych lub w pobliżu kubłów z odpadkami kuchennymi, gdzie samice jej składają jaja na gnijących substancjach roślinnych. Liczniej zjawia się wiosną i jesienią, a w okresie badań spotykana była w dużych ilościach w niektórych tylko mieszkaniach, gdzie najwidoczniej larwy jej miały odpowiednie warunki rozwoju.

Stomoxys calcitrans L., jako forma zoofilna spotykany był w 34% w stajniach i oborach, gdzie poszukują one stałocielnego żywiciela. Występuje on w niewielkim procencie w mieszkaniach leżących w pobliżu zabudowań gospodarskich, co jest najczęściej wynikiem zabłąkania się jego w poszukiwaniu schronienia przed wiatrem i zimnem.

Osobniki *Muscina stabulans* Flin. i *Muscina assimilis* Flin. były nieliczne, co potwierdzają badania innych autorów.

Blyszczące niebieskie i zielone muchy należące do rodzajów *Calliphora* i *Lucilia* oraz szaro-czarna *Sarcophaga* znajduje się zawsze w pobliżu świeżego lub gnijącego mięsa poszukiwanego przez samice dla złożenia jaj. Częściej spotykana jest w sklepach rzeźniczych i kuchniach niż w mieszkaniach. Rzadko chwytająca się na lepy drobna, żółtawa *Drosophila* unosi się całymi rojami nad fermentującymi owocami lub soki, w których lęgną się jej larwy. Z tego powodu jest plagą w wytwórniach win i przetworów owocowych, a w naszym materiale często była spotykana w kuchni i sklepach.

Sepsis violaceae Meig. spotykana była rzadko i w niektórych tylko mieszkaniach, gdzie zjawienie się jej miało charakter inwazyjny.

Inne formy wymienione w spisie pojawiały się sporadycznie i traktować je można jako czasowych lub przypadkowych gości naszych mieszkań.

O ilości much w danym sezonie decydują, obok warunków sanitarnych, temperatura i wilgotność powietrza.

Skrócenie poszczególnych okresów cyklu rozwojowego w gorących miesiącach letnich wzmacnia populację much, a okresy chłódów wpływają hamująco na ich procesy biologiczne i przedłużają poszczególne stadia rozwojowe.

Według Howarda, Lörincza i Makary, Bieklemszewa, Holwaya i innych, w naturalnych warunkach krzywa średniej ilości much przebiega prawie identycznie, lub z niewielkim opóźnieniem, w stosunku do krzywej średnich temperatur dobowych. Badania nasze potwierdzają to spostrzeżenie. Tak na przykład wykres z 1949 r. wykazuje 3 wyraźne szczyty temperatury, w ślad

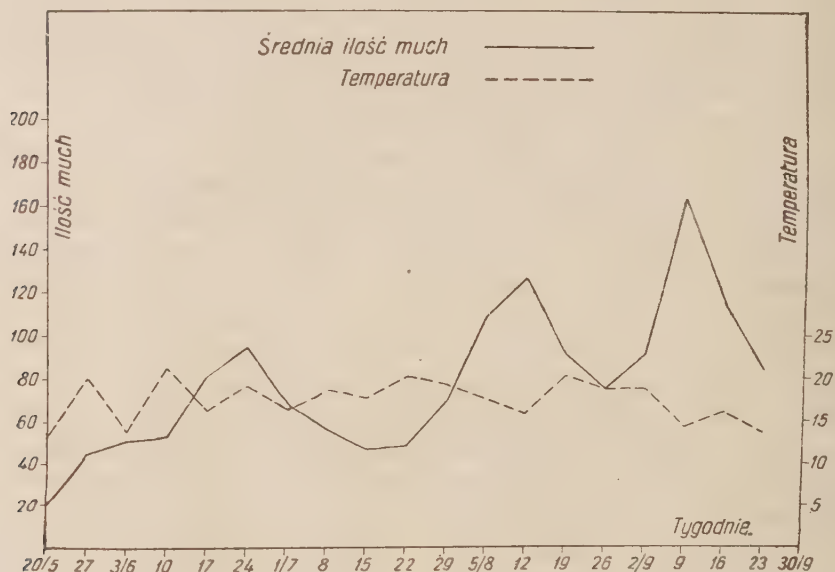

Tabela 5. Krzywe średniej ilości much na lepie i średnich temperatur dobowych w 1949 r.

za którymi z opóźnieniem 7—10 dni przebiega krzywa ilościowego występowania much.

Jednak w 1950 r. skutkiem akcji zwalczania much i komarów, przeprowadzanej na terenie Warszawy i przedmieść, zależności tej nie daje się prześledzić.

Stwierdzono, że ilość much schwytanych na lepy jest zmienna dla różnych dzielnic Warszawy. Najliczniej występują muchy na Ochocie, gdzie dziennie łapało się ich 105 na 1 lep w mieszkaniu w 1949 r., i 123 — w 1950 roku. Lepy z Żoliborza wykazały najmniejszą ilość much, jak to przedstawiają graficznie tabele 6 i 7.

Ciekawe światło na stan higieniczny niektórych mieszkań rzuca zestawienie maksymalnych ilości much na 1 lepie. Około 20 razy

w ciągu sezonu letniego w 1950 r. spotykano lepy, na których w ciągu 3—4 dni łapało się ponad 300 much, przy czym miejsca ich złowienia powtarzały się wielokrotnie. Jak wykazują zestawienia liczbowe i obserwacje terenowe, najczęściej much spotyka się w mieszkaniach leżących w pobliżu budynków dla inwentarza i stosów nawozu, gdzie odbywa się rozwój larw. Przykładem tego są mieszkania w dzielnicy

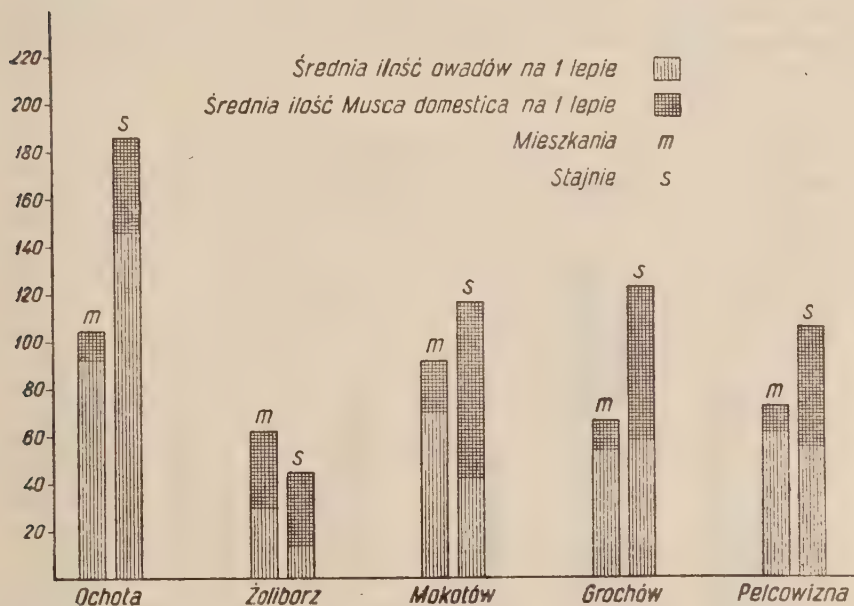

Tabela 6. Średnie ilości much na lepach w mieszkaniach i stajniach w 1949 r.

podmiejskiej, w których znaleziono 446 i 497 much na 1 lep. Mieszkania śródmiejskie i klatki schodowe, położone na parterze z oknami wychodzącymi na podwórza w pobliżu śmietników, wykazują również większą ilość much. Sklepy spożywcze, kuchnie, a głównie piekarnie, dzięki atrakcyjnemu dla much zapachowi kwasu chlebowego, są specjalnie licznie przez nie odwiedzane. Spotykano np. w piekarni na przedmieściu Warszawy ponad 300 much na 1 lep.

Jak wykazują tabele 6 i 7 przeciętna ilość much chwytych dziennie na jeden lep wynosiła w ciągu dwóch lat obserwacji 79 i 77 dla mieszkań, a 115 i 95 dla obór i stajni.

Wszystkie muchy mnożące się w naszych mieszkaniach, kuchniach, żłobkach i szpitalach mogą mechanicznie przenosić nieczystości i drobnoustroje na jedzenie i przedmioty użytku człowieka.

Specjalnie ważną rolę odgrywa w tym mucha domowa, której już sama budowa morfologiczna sprzyja przenoszeniu mikroorganizmów na powierzchni ciała pokrytego włoskami, na lepkich pulvillach łapek, na aparacie gębowym i wewnątrz przewodu pokarmowego. Jak to udowodniły liczne badania, bakterie nie ulegają niszczącemu działaniu soku trawiennego i dostają się z kałem i wydalinami na powierzchnię przeznaczonych dla człowieka pokarmów. Znajdowano żywe bakterie w jelicie muchy po upływie 4—23 dni. Na po-

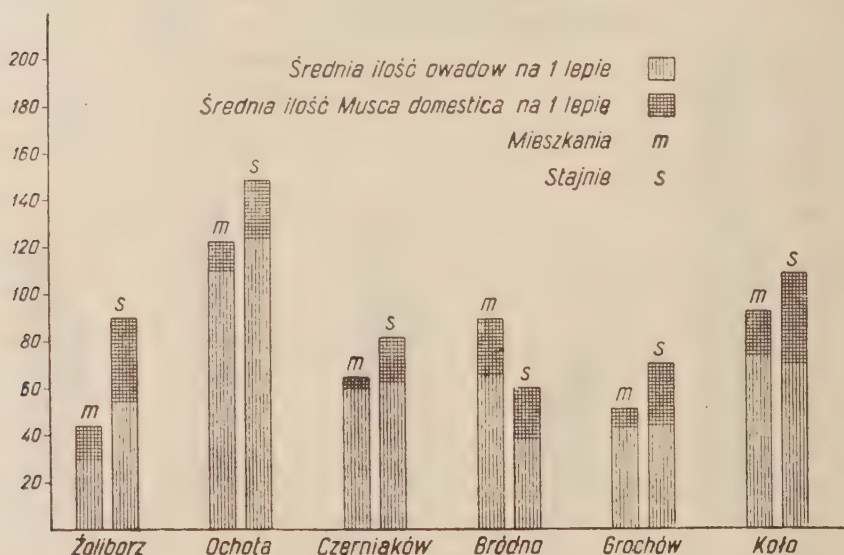

Tabela 7. Średnie ilości much na lepie w mieszkaniach i stajniach w 1950 r.

wierzchni ciała, dzięki wyjaławiającemu działaniu słońca, bakterie zachowują żywotność przez kilka do kilkunastu godzin.

Oprócz mechanicznego udziału much w przenoszeniu infekcji bakteryjnych *Stomoxys* i *Musca domestica* są pośrednimi żywicielami dla niektórych tasiemców ptasich z rodzaju *Hymenolepis* i *Raillietina* oraz nicieni z rodzaju *Habronema* i innych.

Parisot i Fernier et Torrey cytowani przez La Face określają ilość bakterii, które zdolna jest przenieść 1 mucha w granicach od 16 tysięcy do 28 milionów, w zależności od warunków higienicznych jej otoczenia. Jak podaje Bieklemiszew, na powierzchni ciała i wewnątrz przewodu pokarmowego much schwytanych w mieszkaniach i w pobliżu budynków gospodarskich znaleziono 44 gatunki bakterii, o oprócz tego cysty *Entamoeba histolytica*,

Lamblia intestinalis, *Trichomonas intestinalis*, liczne *Coccidia*, jaja glist i tasiemców.

Samica muchy domowej składa 4—8 razy w ciągu swego życia po 120—150 jajeczek i ilość much w sprzyjających warunkach klimatycznych może być olbrzymia. Aktywność ich w gorące dni lata oraz siła i odległość lotu w poszukiwaniu pokarmu dochodząca do kilkunastu km sprawiają, że muchy są niebezpiecznym czynnikiem w epidemiologii wielu chorób zakaźnych, a przede wszystkim sezonowych chorób przewodu pokarmowego.

Zgodność masowego występowania much i nasilenia letniej biegunki wśród dzieci do 2 lat zauważył Nash (1902—1906) cytowany przez La Face. Stwierdził on, że zupełny prawie zanik epidemii biegunki letniej w Anglii w sierpniu 1902 r. zbiega się z wywołanym zmianami klimatycznymi zanikiem much w tym okresie.

Badania Niven'a (1903—1909), Hammer'a (1907—1910) i Hoepf'a (1920), cytowanych przez La Face oraz prace Lörincza i Makary (1934—1935) i wielu innych potwierdzają związek istniejący między ilością much a nasileniem sezonowych epidemii przewodu pokarmowego.

W ostatnich latach Watt i Lindsay (1947) przeprowadzili w Texasie przekonujące badania. Dokonano na pewnym obszarze zwalczania much przy pomocy D. D. T. Obserwacja śmiertelności z tego obszaru oraz ze strefy sąsiedniej, w której akcja ta nie była dokonana, wykazały znaczny spadek śmiertelności dzieci na tym obszarze, na którym zginęły muchy.

Prace prowadzone w całym prawie świecie, a głównie we Włoszech przez Missirola i jego uczniów, w Z. S. R. R. przez Gromaszewskiego i Semenowa (1945), w Stanach Zjednoczonych przez Hawley'a i współpracowników (1951) wykazują całkowitą zgodność ze spostrzeżeniami dawniejszych autorów.

Tabela 8 wykazuje korelację krzywych ilościowego występowania much w przebiegu niektórych chorób przewodu pokarmowego w okresie badań na terenie Warszawy.

W 1949 r. krzywa ilościowa much ma 3 szczyty przypadające na okresy 18—25/VI, 16—23/VII i 20—27/VIII, krzywa występowania duru brzuszego ma też 3 szczyty w okresach od 23—30/VII, 20/VIII—3/IX i 1—8/X. Obie te krzywe są zgodne w swoim przebiegu, a tylko krzywa ilościowa much poprzedza o 4—5 tygodni krzywą durów. Według Bieklemiszewa w okolicach Moskwy różnica ta dochodzi do 8 tygodni, a według Lörincza i Makary na Węgrzech wynosi 3—4 tygodnie. Zależy to od warunków klimatycznych wpływających na aktywność much, od długości okresu inkubacyjnego choroby oraz od okresu jej nieustalonej diagnostyki.

Krzywa czerwonki skutkiem krótkiego okresu inkubacji jest według Bieklemiszewa tylko o kilka dni spóźniona w stosunku do przebiegu krzywej ilościowej much, a według Semenowa — przebiega z nią równolegle.

Na wykresie naszym z 1949 r. dwa szczyty czerwonki 2/VII i 4/IX wykazują w stosunku do krzywej ilościowej much opóźnienie od 6—7 dni.

Tabela 9 ilustruje stosunek przebiegu krzywej duru brzuszego i czerwonki oraz krzywej ilościowej much w 1950 roku. Wszystkie

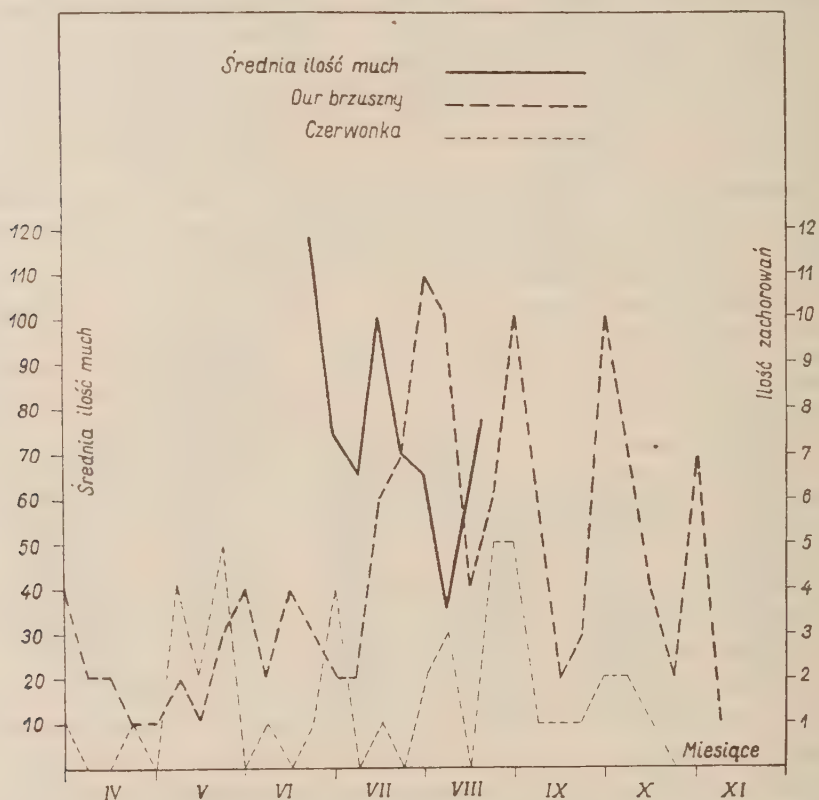

Tabela 8. Krzywa zachorowań na dur i czerwone oraz krzywa średniej ilości much na lepach w 1949 r.

trzy okresy nasilenia populacji much zbiegają się z maksymalnym natężeniem wymienionych chorób, przy czym jednak nie udaje się zauważyć regularności w opóźnieniu krzywych epidemicznych. Dur brzuszny, skutkiem szczepień ochronnych, wyraża się niewielkimi cyframi zgłaszanych tygodniowo przypadków, a opóźnienia w zgłaszaniu i diagnozie mogą zmienić kształt ilustracji graficznej choroby.

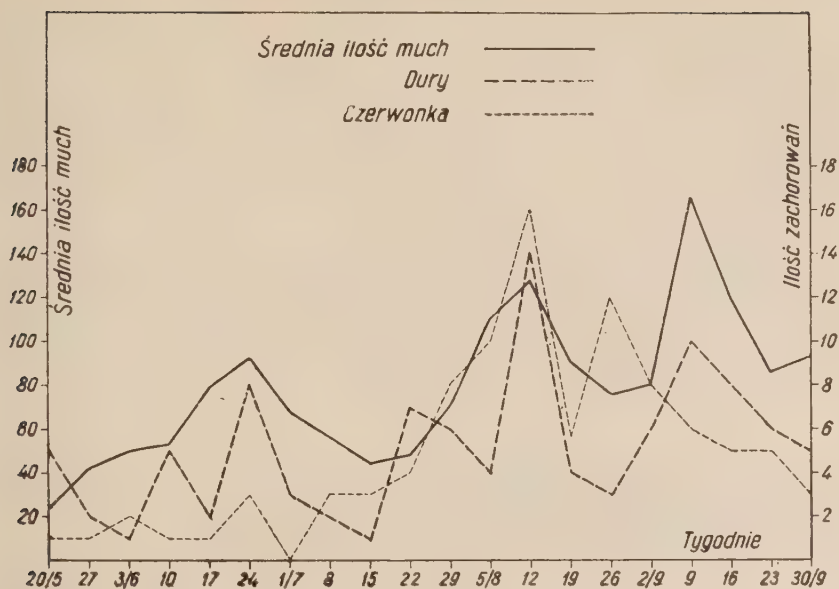

Tabela 9. Krzywa zachorowań na dur i czerwonkę oraz krzywa średniej ilości much na łepach w 1950 r.

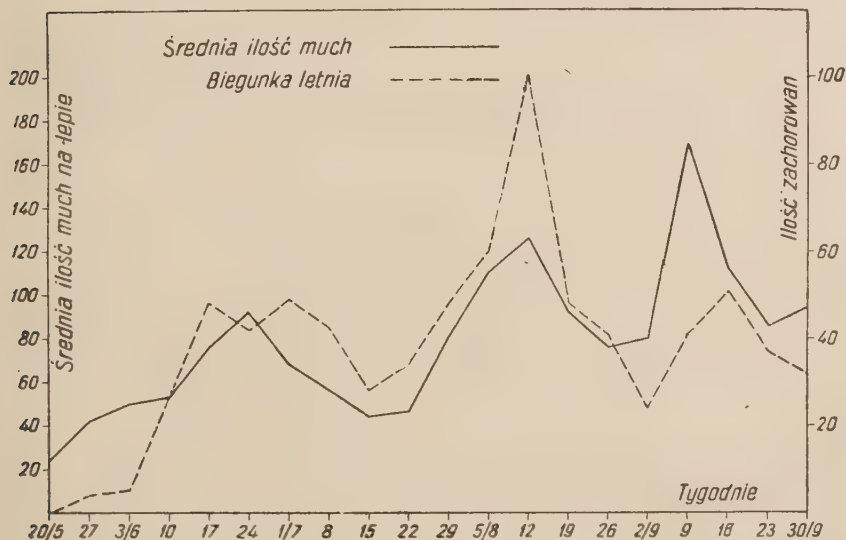

Tabela 10. Krzywa zachorowań na biegunkę letnią i krzywa średniej ilości much na łepie w 1950 r.

Zbieranie lepów było dokonywane regularnie co 3 dni, ale na wykresie uwidoczniło się średnią ze wszystkich dzielnic, co również może zmienić nieco charakter krzywej. Ze wszystkich tych wykresów widać jednak wyraźnie, że występowanie chorób zakaźnych przewodu pokarmowego zaczyna się i kończy wraz z pojawieniem się i zniknięciem much, a największe nasilenie ilościowe much wiąże się z maksymalnym natężeniem chorób.

Szczególnie wyraźnie przebiega to w stosunku do biegunki letniej w 1950 r., gdzie, jak wskazuje tabela 10, trzy szczyty krzywej chorobowej są całkowicie zgodne z największym nasileniem populacji much przypadającym na okresy 24/VI—1/VII, 13/VIII i 16/IX.

Praca niniejsza, jako pierwsza tego rodzaju praca dla Warszawy, pozwala w ogólnych zarysach poznać gatunki much zapełniające w sezonie letnim nasze mieszkania, sklepy, żłobki i szpitale.

Dalsza część pracy polegająca na doświadczalnym sprawdzeniu roli much jako przenosicieli mikroorganizmów zarówno w warunkach laboratoryjnych, jak i na materiale terenowym, ze względów technicznych została odłożona na dalszy okres.

Adres autorki:

Państwowy Zakład Higieny
Warszawa, ul. Chocimska 22

L I T E R A T U R A

1. Bieklemiszew W. N., *Uczebnik medicinskoj. entomologii*, Moskwa 1949.
2. Blanc, Brunneaux, Chebaud., Quelques essais de transmission de la toxoplasmose par arthropodes piqueurs. *Annales de l'Institut Pasteur* 78 nr. 2, 1950.
3. La Face L., La Mosca domestica, la sua impotanza come vettore di malattia e la possibile esistenza di piu razze nell'ambito della specie. Estratto dai rendiconti dell'Istituto Superiore di Sanita. Vol. XI p. VI, Roma, 1948.
4. Fusthy C., Observations concernant le développement et caractéristiques biologiques de la mouche domestique. *Nepegeszegugy* nr 11 1937.
5. Hawley J. E., Penner L. R., Wedberg S. E. and Kulp W. L., — *Musca domestica* in the multiplication of certain enteric bacteria. *Am. Journ. Trop. Med.*, 31 (5), 1951.
6. Holway R. T., Mitchell W. A., and Aziz - Salah A. U. S., Studies on the seasonal prevalence and dispersal of the Egyptian housefly I. The adult flies. *Ann. Ent. Soc. Amer.* 44 (3), 1951. The larvae and their breeding areas. *Ann. Ent. Soc. Amer.* 44 (4), 1951.
7. Howard L. O., *The House Fly Disease Carrier*. 1911 New York.
8. Lörincz F., Makara G., Recherches concernant la densité des mouches en Hongrie en 1934—1935. *Bulletin trimestriel de l'Organisation d'Hygiène de la Société des Nations*, nr 2, V 1936.
9. Lörincz F., Szappanos G., Makara G., Recherches entreprises en Hongrie sur les mouches entrant en contact avec les excréments humains. *Bull. trim. de l'Organisation d'Hygiène de la Société des Nations*, nr 2, V 1936.
10. Missiroli A., Resistenza agli insetticidi di alcune razze di *Musca domestica*. *Riv. Parassit.* 12 (1), 1951.
11. Neri I., Influenza della temperatura nell' azione di alcuni insetticidi di cantato sulla *Musca domestica*. *Riv. Parassit.* 12 (1), 1951.
12. Séguy E., *La biologie des Diptères*, Paris 1950.
13. Semenow W. D., Nabludienia nad sjezonnymi izmienieniami czislennosti komnatnoj muchi (*Musca domestica*) w swiazi s dwizeniem niekotorych żeludocznokiszecznych infekcji w Gorkom. *Med. Parasit. i Parasitaryje bolezni*, tom XIV 6, 1945.
14. Simitch T. et Kostitch D., Rôle de la mouche domestique dans la propagation du *Trichomonas intestinalis* chez l'homme. *An. de Parasitologie* 1937, XV.
15. Van Thiel, The transmission of toxoplasmosis and the role of *Calliphora erythrocephala* Meig. *Doc. Nederland et Indones de Morbis Trop.* 1, 3, 1949.

РЕЗЮМЕ

Собрано в Варшаве в 1949 г. на 304 липких бумагах 26 655 насекомых, а в 1950 г. на 777 липких бумагах 64 386 насекомых для определения видов, выступающих в квартирах, лавках и всяких прочих хозяйственных помещениях. Представители семейства *Muscidae* составляют около 95 — 96% всего материала, а преобладающее количество среди собранного материала составляет *Musca domestica* доходящая в квартирах до 81% при преобладании самцов, количество которых составляет свыше 60%. В хозяйственных помещениях общее количество *Musca domestica* меньше, а число самцов — около 50%.

Род *Stomoxys* выступает более многочисленно в конюшнях и хлевах, в которых в 1949 г. составляет 34,1% общего числа насекомых. В квартирах пригородного типа, находящихся вблизи хозяйственных помещений, количество *Stomoxys* колеблется от 1,2 до 5,6%, а в типично городских зданиях *Stomoxys* появляется лишь случайно.

Fannia составляет около 10% в квартирах и в хозяйственных помещениях; однако в некоторых же квартирах появление этого рода принимает инвазионный характер. Насекомые удерживаются в большом количестве большую часть летнего сезона.

Другие роды из отрядов *Diptera*, *Lepidoptera*, *Coleoptera* и др. выступают в небольшом количестве или появлялись лишь спорадически.

Сконстатировано, что количество мух непостоянно в разных районах Варшавы, а среднее их количество на липкой бумаге колеблется в пределах 44—123 насекомых в квартирах и 148—186 в хозяйственных помещениях.

В 1949 кривая суточных температур предшествует на 2—4 недели кривую появления мух.

Количественная кривая мух предшествует в 1949 г. на 4—5 недель кривую появления брюшного тифа, а на 6—7 дней кривую заболевания дезинтерией. Также кривая заболевания летним поносом в 1950 г. обнаруживает сходство с кривой количественного появления мух.

SUMMARY

In order to learn the species of insects in dwelling-houses, shops and husbandry buildings in Warsaw in 1949 — 26 655 insects were collected on 304 fly-papers, and in 1950 on 777 fly-papers — 64 386 insects. Examples of family *Muscidae* make about 95—96%; in gathered material prevailed *Musca domestica*, reaching in dwelling houses 81% — the greater part — 60% were males. In husbandry buildings the total numbers of *Musca domestica* were fewer and the proportion of males was about 50%.

The genus *Stomoxys* appears in greater numbers in stables and byres, where in 1949 it made 34,1% of total numbers of insects. In suburban houses, situated near husbandry houses, the proportion of *Stomoxys* is between 1,2—5,6% and in typically municipal buildings it appears occasionally.

Fannia made about 10% in dwelling houses and compartments for animals, however, in some houses this genus appeared invasion-like, persisting in great numbers during the greater part of summer-season.

Other genera of the order *Diptera*, *Lepidoptera*, *Coleoptera* a. o. were found in very small numbers or appeared sporadically.

It was found, that the numbers of flies varies in different quarters of Warsaw, their average count on one fly-paper being 44 to 123 in dwelling-houses and 148—186 in husbandry buildings.

In 1949 the diagram of day temperatures precedes the diagram of appearance of flies by 2 to 4 weeks.

The diagram of numbers of flies precedes in 1949 the diagram of occurrence of typhoid by 4—5 weeks, and by 6—7 days the diagram of occurrence of dysentery. Also the diagrams of cases of summer diarrhoea in 1950 agree with the diagram of quantity of flies.

